

Dološáiggit

Čilgehusat ja bagadusat dasa mo heive geavahit dološ govaid lagasbiras ja servodat – fáttás, mánáidgárddis.

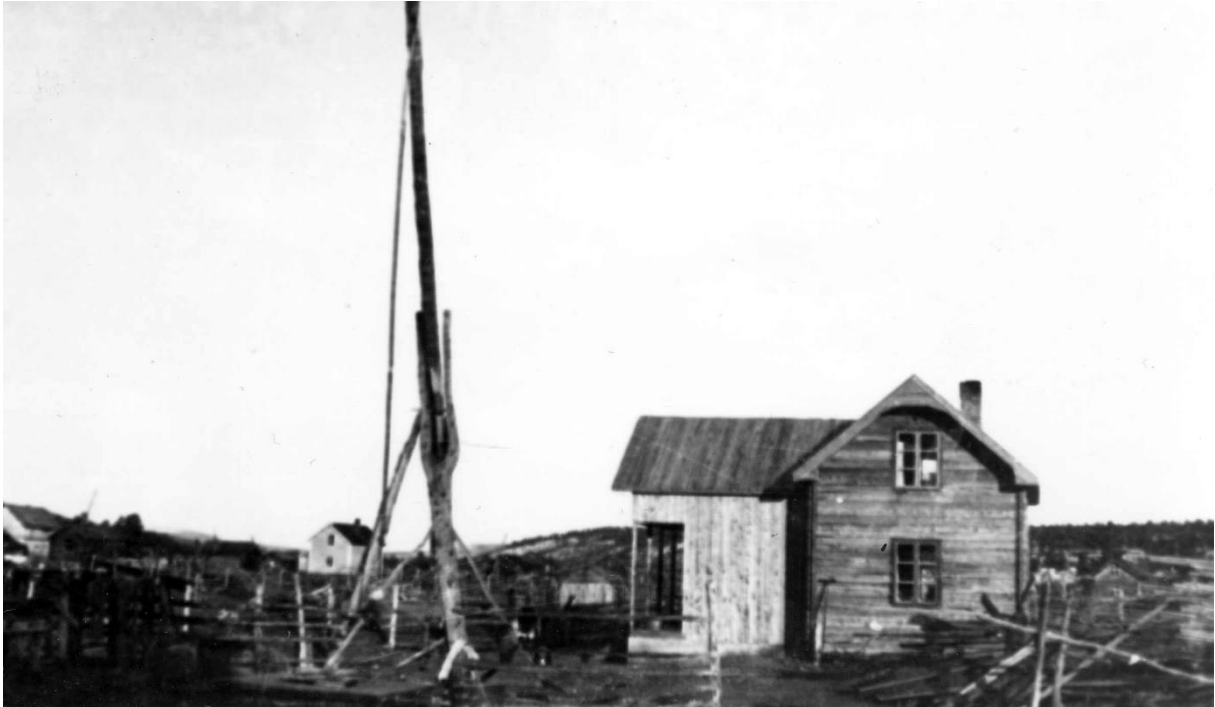

Geaidnu. Johtolagat ja geainnut ledje dolin ollu gáržžit go eai vuodján galle biilla. Eanaš olbmot johte vácci, heasttaiguin ja herggiiguin.

Dolin lei dábálaš goargnut go áiggui joga/eatnoráigge bajás. Son gii dávjá ja olu goarknui oaččui buorre balánssa ja šattai maid gievra. Otne mii geavahit mohtorii fatnasiidda.. Lei stuorra dáhpáhus go biila bođii márkani. Eai lean dolin biillat dábálaččat. Mánát sáhttet bálddastahttit otná ja dološáiggiid biillaid: li lean dáhkki, earálágan juvllat. Teknologija lea

olbmo veahki ja dahká ja veahkeha min árgabeaivvis. Mánát sáhttet ovttas rávisolbmoguin imaštit, jurddašit ja gávnnaht makkár teknologija lea mánáidgárddis, ruovttus? Man láhkai dat veahkeha olbmuid?

Mii son dat lea mii geaigá áibmui? Dat lea muorra mas lea gievndi dahje spánnja gitta, ja maid buonjustedje gáivvui deavdit čázi. Stobuin eai lean dolin čáhcehanat maid sáhtii rabastit ja čáhci golggai olggos. Dalle fertii gáivvos viežžat čázi ja guoddit dan sisa. Hivsset lei olgun. Stobut ledje unnit ja mánnáčorragat ledje stuorrá.

Mánát stohke ja čierastalle dolin maddái. Dás čierastallamin sabehiiguin, duljiiguin ja goikkehiiguin/nuvttuhiiguin.

Dološ skohter. Boazosámit geavahišgohte álggus skohterii iežaset bargodilis go áigo bohccuiguin johtit ja guođuhit. Skohter lei gievrrat geassit go heargi ii šat dárbbášan herggiid dápmat. Manne jáhkkibehtet ahte sabehat leat garron gitta skohterii?

Boazoreanga/biigá fertii vázzit/čuoigat guhkes gaskkaid ja orrut ja guođuhit ealu guhká meahcis. Sus lei dábálaččat beana ja soabbi. Mii son sus lea lávkkas? (niesti, láibebihtta, vuodja, sohkar, gáffe, riššat, goikebeassi, goikebiergu (geahpas guoddit), guksi) Makkár biktasat leat sus badjelis? (gákti, gálssohat, čázeha, čiehk`gahpir, niibi, suohpan)

Dás oaidnit čielgasit ahte hearggit geavahuvvojedje fievrun ja dálvet gerresat. Heargeráidu. Heargejohtolat. Kárašjoga girkobáiki. Áiddit, čáhcegáivvot, unna hirsavisttážit ja áittit. Návet. Sávvzaridda sadji gosa heasttaid ja herggiid čanastedje go galge guođdit daid. Olbmui leat gárvodan beaskaiguin, gávttiiguin, gálssohiiguin, luhkaiguin.

Sámiid mánáide fálle dolin duottarskuvllaid. Dat doibme muhtin áigge dálvet ja geassit go mánáin lei dilli ja siiddat eai lean jođus/barggus. Duottarskuvllain oahppit ohppe lohkat ja čállit. Sis ledje muorrafiellut askis beavdin ja buohkat ožžo báhpira ja bliántta. Mo lea otná skuvla? Manne fertejit buohkat skuvlla vázzit? Manne ii lean skuvla nu dehálaš dolin?

Dolin ii lean dušše viehkalit buvdii jos váillui juoidá. Dás oaidnit ahte sávzzas ožžo mielkki maid. Das dahke njálgga vuosttá. Muđui sáhttá muitalit mánáide ahte olbmot ožžo dolin šibihiguin ja bohccuiguin dan maid dárbbášedje dasa ahte birget, eallit, borrat ja bivvat. Mánát sáhttet leat mielde ságasteamen ja gávnaheamen mo dološolbmot ávkkástalle daid iešguđet šibihiid. Omd. sávzzas ja gáiccas ožžo ullu maid batne láigin ja gođde liegga ullobiktasiid. Bohccos ja sávzzas ja gáiccas ožžo náhkiid maiguin gorro sihke dálve- ja geassebiktasiid. Namuhit: beaska, muoddá (gorron sávzzanáhkis), gálssohat, gistát, goikkehat/nuvttohat. Konkrehtat sáhttet leat sámi gárvvut dego beaska, gistát, gálssohat, muoddá, gahpir, čiehk`gahpir, goikkehat/nuvttohat, čázehat, ullobáidi, ullobuvssat, ullosuohkut, gámasuoinnit. Sáhttibehtet borra sámi árbevirolaš biepmu ja ságastit gos dat bohtá.

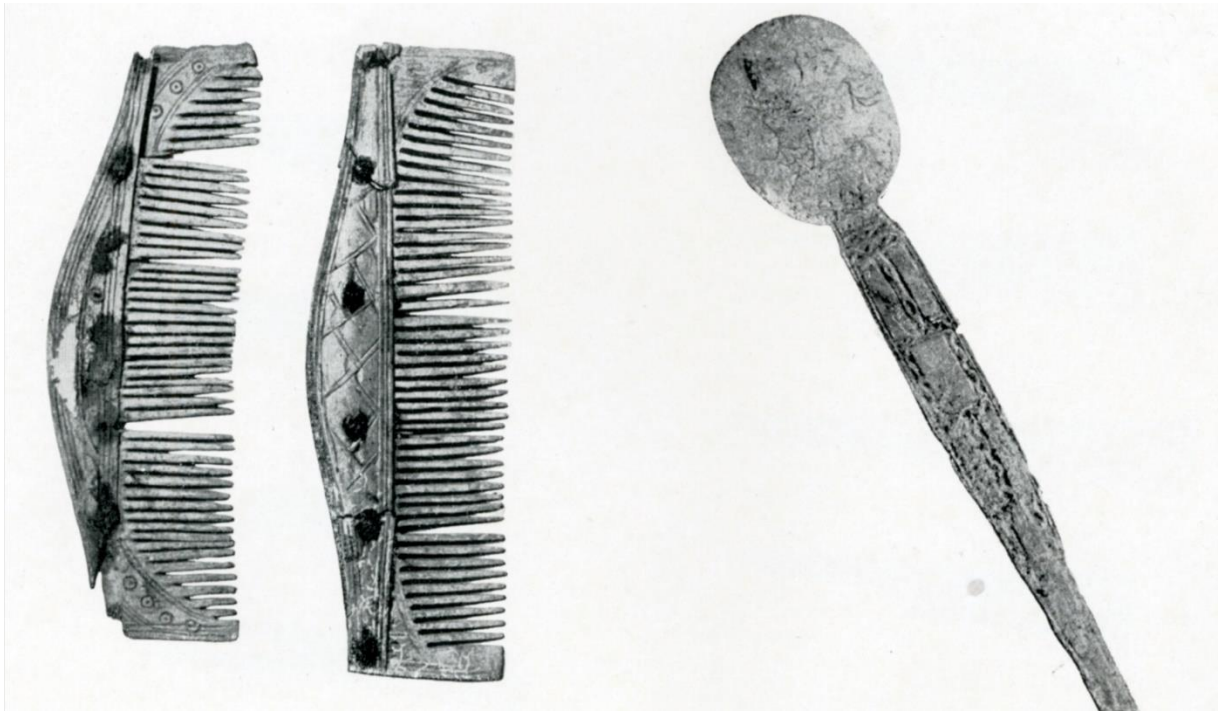
Darfegoahti. Dološ huksenvuohki lei davvi sámi mearragáttiin darfegoahti. Doppe eai lean beahce- ja guossamuorat maiguin sáhtii hukset hirsavisttiid. Dalle dahke rikki vuollegis soahkemuorain ja barde darffiid ala. Dat lei liekkas ja muhtin sajiin lei nubbi oassi návét. Šibihat ráhkadedje lieggasa, nu ahte dalle bisui goahti liekkasin. Goahti lei stuorábuš ja lieggaset go lávvu. Dohko sáhtii ráhkadit moadde sierra lanja maid. Muhtimat ledje glása maid háhkan vai šattai čuovgasat siste. Siste lei muorraoama mas lei bohcci dahje ráigi dáhkis gos suovva manai olggos. Mánát sáhttet olgun ráhkadit darfegoahte modeallaid (mini) ja ásahit siidda gos ássat olbmot ja šibihat ja gos leat hearggit ja soaitá vel jávri ja suhkanfanas. Olbmuid sáhttá legos dahkat. Fatnasa ja áirruid sáhttá dahkat muoras.

Árbevirolaš stoagus. Boazu dahje čearpmat áiggošii olggobeallái áiddi, muhto áidi (riekkis) bisseha ja hehte dan beassamis olggos. Alo go áiggošii njáhkaliit olggos, bisseha áidi (ii luoitte, gidde ráiggi) čearpmaha dahje lábbá dahje beatnaga dahje eará ealli. Jos beassá, de lea nuppi eará vuorru leat ealli. Sáhttibehtet stoahkat stohkosa mánáidgárddis.

Makkár teknologijja lea heasttabarggu sadjái bohtán? Goikesuinniid geasehit šibihiidda. Lájut ja láddjen heasttaiguin. Giedaiguin ráhpo hárábiin suinniid čoahkkái. Dasto hengejedje daid hásiide dahje stávrráide goikat. Goikesuoinnit leat gusaid borramušat ja bistet miehtá dálvvi láđus.

Dolin duddjojedje olbmot ieža ávdnasiid ja reaidduid maid dárbbášedje dálloalalus. Sii geahččaladde ja iske makkár ávdnasis heive duddjot. Muorra ja čoarvi ledje buorit duddjonávdnasat, gávnnahedje sii. Dás oaidnit čohkun/gálgana ja bastte dahkkon čoarvvis. *Rávisolmmoš sáhtte váldit fárrui mánáidgárdái muhtin konkrehtaid dahkkon muoras dahje čoarvvis čájehan, dovdan ja iskan dihte.*

Oktii lei Norggas ja Sámis soahti. Duiskka soalddáhat bohte girdiiguin, guorbmebiillaiguin ja heasttaiguin ja válde ja stivregohte olles Norgga. Sii geat sohte duiskalaččaid vuostá bávkkuhedje ássanvisttiid ja olles gávpogiid vai duiskalaččat galge vuollánit ja vuolgit ruoktot fas. Ovdalaš go soahti nogai, duiskalaččat bolde sihke dáluid, návehiid, guolástanfatnasiid, skuvllaid, girkuid ja njuvve gusaid ja sávzzaid measta olles Finnmárkkus ja Davvi-Romssas. Olbmot balle sákka ja baggejuvvojedje báhtarit ja ássat eará báikkiin. Olbmot báhtaredje ja

válde mielde dan maid bihte guoddit. Dás oaidnit bávkkehuvvon ássanvistti Čáhcesullos ja gutnan boldon gávppoga Čáhcesuolu. Miehtá Finnmárkku gávdnojit soahtemuitomearkkat ja bázahusat maid sáhttibehtet fitnat geahčadeamen ja govveamin.

Hámmárfeasta buollá

Ollu báikkiin Sámis, sáhttit oaidnit bázahusaid mat ain muittuhit ahte leamaš oktii soahti dáppe. Gávesluktii Detnui leat báhcán sihke biikaáiddit ja dološ vearjjut mat galge billistit ja vuojuhahttit vašálaččaid skiippaid.